

על דייקנותו של סופר כתב-יד קימברידג' של המשנה

במדעי היהדות היום מנסים להגיע לנוסח המשנה המקורי ביותר. אפשטיין¹ הביע רצון זה במילים אלו:

ראש צרכינו הוא **הספר**, הספר המדויק. חסירה לנו **משנה** בהוצאה מדעית, מבוקרת ומדויקת, הוצאה המכריעה וקובעת נוסח שאפשר לסמוך עליו, על-פי נוסחאות כתבי-היד ועדותם של שני התלמודים, הבבלי והירושלמי.

מאז שכתב אפשטיין דבר זה, חלה התקדמות: כמה מסכתות של המשנה יצאו לאור בצורה ביקורתית. מעניין לציין שהוא ציפה לנוסח מלוקט (eclectic)² כנוסח הפְּנִים של המשנה כנגד המקובל היום לבחור כתב-יד משובח לנוסח הפְּנִים.

כבר ציינתי את רושמי שכתב-יד קימברידג' שביסוד הוצאת לז'³ של המשנה הוא המקורי ביותר בתוך כתבי היד השלמים של מסכת מידות.⁴ כמו כן, מבחינת הנוסח, פוקס⁵ שם כ"י זה ראשון בסדר המקוריות לפני כתבי יד אחרים מהטיפוס הארצישראלי.

נאמנותו של מעתיק כ"י קימברידג' לכתב היד שהיה לפניו כבר נזכרת בקשר למסכת מידות.⁶ המעתיק ידע שהוא מעתיק שגיאות וסימן אותן על-ידי קווים מעל האותיות. בשורות אלה אצביע על דוגמות נוספות של נאמנות המעתיק - שני מקרים במסכת תמיד ומקרה אחד במסכת ביכורים. לגבי תמיד, בדקתי את מקור כתב היד בספרייה בקימברידג'.

¹ י"נ אפשטיין, 'המדע התלמודי וצרכיו', ידיעות המכון למדעי היהדות, האוניברסיטה העברית בירושלים ב, תרפ"ה, עמ' 5.

² לדיון בנוסח מלוקט, ראה: א"ז קאופמן, המקדש בירושלים - מסכת מדות, ירושלים תשנ"א, עמ' 76-77.

³ ו"ה לז', המשנה אשר עליה נוסד התלמוד הירושלמי, קאנטאבריניא 1883, נדפס מחדש: מתניתא דתלמודא דבני מערבא, ירושלים תשכ"ז.

⁴ לעיל הערה 2, עמ' 84. לתיאור ולתיארוך כ"י קימברידג', ראה: א' גולדברג, פירוש למשנה מסכת עירובין, ירושלים תשמ"ו, עמ' מה-מו.

⁵ מ"צ פוקס, מהדורה ביקורתית של משניות מסכת סוכה עם מבוא והערות, ירושלים תשל"ט, א, עמ' צח.

⁶ ראה לעיל הערה 3.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

תמיד פ"ג, מ"ט: כתוב בכ"י קימברידג': "נכנס ו'וצא שני נרות"⁷. בשוליים רשום, לכאורה על-ידי אותו המעתיק, מ'; כלומר, הנוסח הנכון הוא "ומצא", כפי המקובל. לכאורה, לו לא שם לב לשינוי זה בתעתיקו.

תמיד פ"א, מ"א: בכל כ"י שבדקתי עד עתה, מלבד כ"י קימברידג', כתוב "במסיבה" או "במסבה". בכ"י קימברידג' רשום "למסיבה". בדיקה יתרה הראתה שהאות ל אינה טיפוסית למעתיק, וכן שהחלק התחתון של האות בצורת כ נראה יותר כהה. כיצד יש לבאר את השינוי? הרושם הוא שכתב המעתיק "במסיבה" ואחר כך שינה אותה ל"למסיבה". ניתן להניח שציפה המעתיק למילה "במסיבה" ונאלץ לכתוב "למסיבה" כשקרא את הנוסח שממנו הוא מעתיק. הרי זו עדות נוספת שהיה המעתיק נאמן לנוסח לפניו. לו בתעתיקו לא ציין תיקון זה.

ביכורים פ"ג, מ"ב: כתוב בכ"י קימברידג': "מתכנסות לעירו שלמעמד" - המילה 'שלי' מחוברת למילה שאחריה. בדרך כלל בכ"י קימברידג' "שלי" מופרדת מן המילה שאחריה. זו דוגמה נוספת לנאמנות המעתיק.

אמנם, גיליתי מקרה אחד במסכת תמיד שלא תיקן המעתיק את הנוסח לפניו לפי הרגלו. **תמיד פ"ז, מ"ג:**⁸ כתוב בכ"י קימברידג': "והרגלים מד". בכל כ"י שבדקתי עד עתה מלבד כ"י קימברידג', רשום "והרגל". ברור שהיה המקור "והרגל וסמד". השיבוש בכ"י קימברידג' אירע משום שבמילה "וסמד" האות ו נקראה כאות י והאות ס כמ"ס סופית. לו בתעתיקו סימן את העניין. יכול להיות ששכח המעתיק לסמן את השגיאה שראה בכ"י לפניו.

בסיכום, אין יודעים את המקור שממנו העתיק סופר כ"י קימברידג'. מכל מקום נראה, שהמעתיק של כ"י שלפנינו, היה נאמן בדרך כלל לנוסח שלפניו, ולא הוא היה הגורם להכניס שינויים בנוסח המשנה.

⁷ לעיל הערה 2, עמ' 84, טעיתי בכותבי שם "לא גיליתי מקרים דומים במסכת תמיד".

⁸ בכ"י קימברידג': פרק ו משנה ו.